

приобретение есть частью легитимного государственного устройства. Тезис об их универсальности может также иметь единый смысл: каждое государственное устройство, в котором они отсутствуют, то есть в котором оно не предоставляет их своим гражданам, не может рассматриваться как легитимное [8, с. 48]. Таким образом, человек сознательно принимает тот факт, что существуют различные формы конструктивного принуждения. Введение социальных норм и правил поведения, на первый взгляд, ограничивает индивидуальную свободу личности, но вместе с тем, как выясняется, общество порождает иные свободы и блага, которые она может получить при условии, если будет работать на его благо и на благо государства.

Вывод

Наиболее важной и значимой задачей, стоящей перед современной философией права, является синхронизация его внутреннего духовного и интеллектуального пространств и «убегающего» незавершенного настоящего, которое фиксирует огромное количество изменений в общественной жизни, в политике, экономике, культуре, образовании и в научно-философском познании.

Процесс легитимации права – это, в сущности, признание или подтверждение законности государственной власти, какого-либо социального институ-

та, статуса, полномочий, опирающихся на принятие в данном обществе ценности. Основой легитимации могут быть традиции и обычаи, конституционные нормы, демократические выборы, референдум или плебисцит. В свою очередь, утрата легитимности правовыми институтами порождает хаос и разрушение государственного устройства или многочисленных государственных устройств.

Список литературы

1. Брю Л. / Экономикс: Принципы, проблемы и политика [Текст]: пер. с англ.: В 2 т. Пер. с англ. / Р. Макконнелл, Л. Брю. – М.: Республика. – Т. 1. – 1992. – 399 с.
2. Економічний словник-довідник: За ред. Докт. екон. наук, проф. В.М. Штогрин. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
3. Маркс К. Нищета философии. Ответ на «Философию нищеты» г-на Прудона. – М.: Политиздат, 1987. – 189 с.
4. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів: Монографія. – К.: ПАРАПАН, 2006. – 396 с.
5. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат / Пер. з лат. В. Литвинов; Вст. сл. В. Литвинова. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 237 с.
6. Гегель Г. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
7. Кельзен Г. Чисте Правознавство: 3 доп.: Проблема справедливості / Пер. з нім. О. Мокровольського. – Юніверс, 2004. – 496 с.
8. Тугендгат Е. Спів про права людини // Філософія прав людини / За ред. Ш. Госепата та Г. Ломанна; Пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – 2-ге вид. – К.: Ніка-Центр, 1012. – 320 с.

С.П. Харченко

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС

У статті проводиться соціально-філософський аналіз специфіки філософсько-правового дискурсу в контексті міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: мораль, право, міжкультурний правовий дискурс.

S. Kharchenko

PHILOSOPHICAL-LEGAL INTERCULTURAL DISCOURSE

The article contains the socio-philosophical analysis of the specifics of the philosophical and legal discourse in the context of intercultural interaction.

Keywords: morality, law, intercultural legal discourse.

УДК 1 (091)

Ю.В. Харченко

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ У НООСФЕРНОМУ ВИМІРІ

Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. В. Винниченка

Анотація. В статті на основі соціально-філософського аналізу здійснюється концептуалізація політичної комунікації у ноосферному контексті.

Ключові слова: політична комунікація, глобалізаційні процеси, ноосфера.

Вступ

Глобалізаційні процеси, так чи інакше, сприяють утворенню нових комунікативних каналів, змінюють цілісну комунікативну інфраструктуру політичного соціуму. Ю. Крістева у своїй книзі «Полілог» говорить про силу мови, що є ключовим інструментом комунікації. На її думку, реалізація мови як практики допускає зміни уявлень про політику [1, с. 11]. Полілог стає однією з центральних категорій сучасної постнекласичної філософії, а також ключовою моделлю постсучасного політичного життя. У різних інтерпретаціях він представлений як комунікативний процес, який розгортається в просторі і в часі за наявності більше двох учасників комунікації.

У цьому випадку діалог поступається місцем полі-

логу, оскільки діалог локалізує, кристалізує подію. Діалог – це завжди наявність лише двох комунікаторів, тобто він представлений скоріше як пропорція, симетрія. Цілісний комунікативний простір наповнений численними локальними угодами-дуальностями, які в більшості випадків можуть проявлятися перманентно, існувати короткочасно чи довгостроково, підтримуватися чи розриватися. У свою чергу, полілог – це дифузія, поліфонія, множинність, він ніколи не переривається остаточно. При цьому наслідків комунікації може бути багато, як і альтернативних політичних рішень.

Полілог та діалог можуть розглядатися й крізь призму географічної глобалізації. Саме географічні чинники впливають на виникнення і становлення

культури, на подальшу трансформацію її архетипних форм. Клімат, флора, фауна породжують багатоманітність культурних проявів. Безумовно, географічне розташування на політичній карті світу також має колосальне стратегічне значення для політичного, економічного та культурного розвитку тих чи інших держав. З точки зору географічних факторів, політичний діалог може істотно вплинути на загальноцивілізаційний процес і матиме глобальне значення, якщо він стане полілогом. Йдеться, перш за все, про окреслення нових цивілізаційних векторів розвитку. Тобто в умовах культурної глобалізації можна комплексно розглядати не лише «Захід-Схід» та «Північ-Південь», але й «Схід-Схід», «Захід-Захід», «Північ-Північ», «Південь-Південь».

У цьому випадку полілог може розвиватися всередині діалогів чи об'єднувати їх. Як Схід, так і Захід, як Північ, так і Південь в якості геополітичних маркерів є надзвичайно складними мультиетнокультурними утвореннями – неоднорідними у планах соціокультурному, економічному, політичному, ментальному, мовному, духовному. Ці мультиетнокультурні утворення можуть бути представлені в якості політичного чи економічного співтовариства етносів, народностей, спільнот, країн, держав, культур, локальних цивілізацій. Вони є фундаментом для нового етапу розвитку матеріальної і духовної культури людства.

Постановка проблеми

Відомі російські та українські філософи згадували про можливість об'єднання слов'янських та західних способів мислення і стилів життя. М. Бердяєв та М. Данилевський говорили про здатність культури природним шляхом накопичувати життєві сили й зміцнювати дух. М. Бердяєв наголошував, що слов'янська культура має виявити в собі тип східно-західної культури, подолати однобічність західно-європейської культури з її позитивізмом та матеріалізмом, самовдоволенням її обмежених горизонтів. Натомість її провінціалізм і замкненість не можна подолати європейськими провінціалізмом та замкненістю. Вона повинна перейти у світовий вимір. А в цьому вимірі мають простежуватися давні релігійні витoki культур. Схід по-новому повинен стати рівнозначним Заходу. У відомому контексті європеїзація слов'янської культури є необхідною й неминучою. Вона повинна стати для Європи внутрішньою, а не зовнішньою силою, силою, що творчо перетворює [2, с. 126]. Звідси випливає, що виживає саме та форма культури, яка перебуває у гармонії з природою та в діалозі з усіма іншими комунікаторами.

Підкреслимо, що в російській та українській філософській літературі минулого, а також позаминулого століть (зокрема, у творах Г. Сковороди [3, с. 25]) представлена ідея єдності світу, а також ідея космізму. Філософія космізму найбільш виразно репрезентує концепцію цілісності буття – космічного, соціального, індивідуального. Слов'янський характер можна вважати особливим, оскільки в усі попередні історичні часи він формувався в умовах почуття причетності до планетарних подій, до космічних явищ, до сакрального буття Божественного Логосу.

Основна частина

Виняткова роль відводилася людині (інтелектуальній, творчій, емоційній), оскільки Людина – єдина істота, яка здатна почути красу космічного простору. К. Ціолковський у своїй праці «Космічна філософія» наголошував, що людство проповідує монізм у Всесвіті – й не більше; весь процес науки полягає у цьому спрямуванні до монізму, до єдності, до елементарного початку; її успіх визначається ступенем досягнення єдності [4, с. 41]. Також він згадував про загальну чуттєвість матерії, потенційну здатність кожного атома жити у складних умовах. Мислить саме мозок, однак відчувають атоми, з яких він складається. Зруйнований мозок призводить до зникнення напруженого відчуття атомів, тому відчуття замінюється небуттям, яке близьке до нуля [4, с. 41]. К. Ціолковський стверджував також у своїй іншій праці «Геній серед людей», що воля Всесвіту прекрасна, оскільки у загальній картині Космосу ми нічого не бачимо, окрім блага, розуму, досконалості та їхньої суб'єктивної неперервності, без початковості та нескінченності. Якщо Космос має причину, то й причині цій ми повинні приписувати такі ж якості – загальну любов [5, с. 229].

У свою чергу, В. Вернадський підтвердив, що у живій речовині знову створюється та швидко росте у своєму значенні нова форма енергії, ще більша за своєю інтенсивністю, складністю. Ця нова форма енергії, пов'язана з життєдіяльністю людських суспільств, роду Ното та інших (гомінід), близьких до нього. Зберігаючи в собі прояв звичайної біохімічної енергії, вона викликає в той самий час нового роду міграції хімічних елементів, за різноманітністю й потужністю далеко залишаючи за собою звичайну біохімічну енергію живої речовини планети. Ця нова форма біогеохімічної енергії, яку можна назвати «Енергією людської культури» чи культурною біогеохімічною енергією, є тією формою біогеохімічної енергії, яка створює в теперішньому часі ноосферу [6, с. 132]. Отже, ці філософи показали, що універсальною комунікацією є принцип гармонії, любові до світу та людства. Головною ж причиною морального декадансу є вибір економічних пріоритетів, адже природні ресурси – нафта, газ, океани, прісноводні річки, озера – приносять найбільший прибуток за відносно короткі терміни часу.

Отже, соціум може стати остаточно глобалізованим лише у тому випадку, якщо всі учасники політичної комунікації стануть повністю рівноправними у полілозі, якщо людство перегляне свої духовні пріоритети, повернеться до загальнолюдської мудрості, тоді цей полілог стане конструктивним у ноосферному значенні слова. Під впливом глобалізаційних факторів «соціальне», постійно трансформуючись, стає все більш топологічним, а його зовнішні і внутрішні характеристики суттєво залежать від якісних сідоглядних установок людства.

Як ми зазначали в одній із своїх статей, глобалізація (як явище багатогранне і поліаспектне) сприяє об'єднанню різних життєвих вимірів соціального (політики, економіки, науки, культури, мистецтва, релігії, духу). Вона репрезентує соціум як всепланетарну мережу. Виникає враження, що скоро цей «Левіафан» може покинути рідну планету й вийти за її межі [7, с. 51]. Стає реальністю також і віртуальний онтос,

у якому панує ілюзія універсальної комунікації. Прикладом можуть слугувати сучасні інформаційні супермагістралі, які поступово перетворюються на глобальні й інтеркультурні, оскільки вони володіють велетенським потенціалом для породження інших культурних ідентичностей та моделей суб'єктивності – аж до створення у постмодерному розумінні вільного суб'єкта. На відміну від автономного й раціонального суб'єкта Модерну, цей суб'єкт є нестабільним, популятивним та дифузним. Він народжується й існує лише в інтерактивному середовищі. У постмодерній моделі суб'єктивності такі відмінності, як «відправник» – «реципієнт», «виробник» – «споживач», «управляючий» – «той, яким управляють», втрачають свою актуальність [8, с. 172]. Тут не співпадають природний принцип управління, що є гармонійним і справедливим початком для всіх речей, включаючи людину, і постмодерний «управляючий», який приховує свій інтерес до реальності.

Основною управління в різних практиках (і в політиці) є кібернетика й теорія інформації. Як відомо, теорія управління – це наука про принципи й методи управління різними системами, процесами та об'єктами. Вона передбачає побудову математичної моделі на основі системного аналізу об'єкта управління та синтез алгоритму управління для отримання бажаних характеристик протікання процесу чи цілей управління. У цьому контексті Н. Вінер стверджував, що інформація – це позначення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього та прилаштування наших відчуттів. Процес отримання та використання інформації є процесом нашого пристосування до випадковостей зовнішнього середовища й нашої життєдіяльності у цьому середовищі [9, с. 31]. Потреби й складність сучасного життя висувають набагато більші, ніж коли-небудь раніше, вимоги до процесу інформації, і наша преса, наші музеї, наукові лабораторії, університети, бібліотеки та підручники повинні задовольняти потреби цього процесу, інакше вони не виконають свого призначення. Дійсно, жити – це означає жити, володіючи правильною інформацією. Таким чином, комунікація та управління зв'язані з людським існуванням, а також із життям людини у суспільстві [9, с. 31].

Поступово змінюється стиль життя сучасних людей. Крім того, інформаційні технології дозволяють ігнорувати значні відстані на шляху до встановлення комунікації, а це означає, що традиційне розуміння «географії» поступається місцем іншим принципам сприйняття навколишнього простору. Людина сама знищує культурні перепони, психологічні бар'єри, які виникли внаслідок впливу численних засобів політичної пропаганди на масову свідомість. Тому державні кордони також постійно змінюють свою конфігурацію, а подекуди й зникають.

Отже, сучасний глобалізований світ – явище неоднозначне й суперечливе. Цей світ в економічному, політичному, соціальному, культурному відношенні об'єднує значну кількість політичних гравців, тобто, з одного боку, розширює свої просторові метрики, а, з другого боку, «сковує» світ. Враховуючи характер сучасних політичних подій, можна стверджувати, що деякі тенденції, пов'язані з глобаліза-

цією, проявляються нелінійно. Глобалізація стає всеохопним процесом, що суттєво впливає на повсякденність. Вона є однаковою мірою конструктивною (якщо це природний процес) й деструктивною (якщо це політична технологія).

Глобалізація є неминучою й незворотною. Вона вносить значні корективи у різні соціокультурні середовища, інколи навіть шляхом цілеспрямованого втручання у справи цілої низки суверенних держав. Отже, у цьому випадку нівелюється глибинний сенс конструктивної міжособистісної, міжкультурної, міжцивілізаційної комунікації. Несиметричний характер політичних відносин між комунікаторами практично виключає встановлення ефективного політичного діалогу чи полілогу. Зв'язки й взаємозв'язки, які встановлюються між ними природним шляхом (тобто, якщо вони політичні партнери), є, як правило, більш стійкими, а їхні інтенції та дії – більш-менш узгодженими. У цьому випадку відбувається обмін цінною інформацією.

Висновок

Глобалізований соціум, що є надскладною динамічною системою, репрезентує різні модифікації комунікаційних процесів, які визначають характер його розвитку й вибудовують універсальну архітектоніку політичних відносин у великих та малих групах, у різних об'єднаннях, співтовариствах, суспільствах різного типу. Оскільки ціле має складові, глобалізований соціум також є об'єднанням усіх людей, а це означає, що в його межах сформувалася й об'єдналася нескінченна множина індивідуальних суб'єктивностей. Причому між ними на всіх рівнях їхнього духовного та практичного життя постійно відбувається обмін даними. Практика виявляє, що кожний індивідуум – це змінна, яка може в будь-який момент змінити перебіг подій, вплинути на ціле.

Зазначимо, що повною мірою вплинути на свідомість, світогляд, моральні принципи кожного з цієї множини навряд чи вдасться, оскільки практично неможливо встановити когерентні зв'язки між їхніми «життєвими світами». При цьому такий «життєвий світ» є сингулярністю, єдиною у своєму роді. Кожна індивідуальна суб'єктивність, формуючи особистий простір, сприяє утворенню нелінійних тенденцій у сфері політичної комунікації. Основною метою деяких глобалізаційних проектів якраз і є уніфікація різних світоглядних систем, стандартизація культурних цінностей, конструювання нової моделі «індивідуума, яким можна управляти».

Різні етнокультурні центри світу сформували протилежні за змістом та якістю співтовариства – політичні, економічні, наукові, які функціонують і сьогодні. Так, цілі континенти, країни, народи, етноси об'єднувалися навколо ідеї створення глобального соціуму – справедливого для всього інтернаціонального світового співтовариства. У нових складних геополітичних умовах кожен громадянин, незалежно від національності, соціального статусу, віросповідання, керуючись індивідуальними моральними принципами, ідеологічними установками, намагається вплинути на перебіг світових подій, правильно визначити вектор подальшого цивілізаційного

розвитку. Моральні принципи й культурні цінності, які ці центри виробляють, нерідко не співпадають.

Список літератури

1. Крістева Ю. Полілог / Ю. Крістева ; [пер. з фр. П. Тарашука]. – К.: Юніверс, 2004. – 480 с.
2. Бердяев Н. Русская идея / Н. Бердяев. – М.: ЭКСМО ; СПб.: Мидгард, 2005. – 832 с.
3. Сковорода Г. Сочинения в 2-х томах / Г. Сковорода ; [сост., пер. и обр. Иваньо И. В., Кашубы М. В.] ; вступ. ст. Иваньо И. В., Шинкарука В. И. – М.: Мысль, 1973. – Т. 2 – 487 с.
4. Циолковский К. Э. Космическая философия: сборник / К. Э. Циолковский. – М.: ИДЛИ, 2001. – 496 с.
5. Циолковский К. Э. Гений среди людей / К. Э. Циолковский ; [сост. Л. В. Голованов, Е. А. Тимошенко]. – М.: Мысль, 2002. – 542 с.

6. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В. И. Вернадский. – М.: «Наука», 1988. – 520 с.

7. Харченко Ю. В. «Кривизна» коммуникативного онтоса как результат воздействия гравитационных факторов на субъективное восприятие / Ю. В. Харченко // «Вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история»: материалы международной научно-практической конференции. (22 апреля 2013 г.). – Новосибирск: Изд. «СибАК», 2013. – С. 48-58.

8. Новейший философский словарь / [2-е изд., переработ. и дополнен.]. – Мн.: Интерпрессервис ; Книжный Дом. 2001. – 1280 с.

9. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер [перевод Е. Г. Панфилова] ; общая редакция и предисловие Э. Я. Кольмана. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1958. – 196 с.

Ю.В. Харченко

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ В НООСФЕРНОМ ИЗМЕРЕНИИ

В статье на основании социально-философского анализа осуществляется концептуализация политической коммуникации в ноосферном контексте.

Ключевые слова: политическая коммуникация, глобализационные процессы, ноосфера.

Yu. Kharchenko

POLITICAL COMMUNICATION IN THE NOOSPHERE DIMENSION

In the article on the basis of socio-philosophical analysis the conceptualization of political communication in the context of noosphere is carried out.

Keywords: political communication, globalization processes, the noosphere.

УДК 001:891

Н.А. Ченбай

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті аналізуються основні проблеми та тенденції розвитку вищої освіти на початку XXI століття

Ключові слова: освіта, вища освіта, реформування, трансформація, модернізація, вузівська наука, інноваційний університет.

Вступ

Необхідною умовою підвищення рейтингу будь-якої країни на глобальному ринку початку ХХІ ст. є розвиток системи освіти, яка б відповідала принципам нової економіки, найважливішим активом якої є знання, інтелект, інформація і інновації. Система освіти повинна перейти на якісно новий рівень розвитку, освоювати нові інноваційні форми освіти, зберігши при цьому традиції наукової діяльності, послідовності наукового знання [1, с. 250]. Особливо актуальними стають проблеми, що пов'язані зі становленням масової системи професійної освіти, її технологізацією. «Зростання багатства залежить від того, що переважна кількість працівників виробництва має бути здатною творити будь-що – від ескізів нової продукції до нової комп'ютерної логіки, метафор, наукових знахідок і теорій пізнання» [2, с. 34]. Перед системою вищої освіти сьогодні постає найважливіше завдання – підготувати молодих людей до того, що світ навколо них постійно змінюється, знання швидко стають відносними, що викликає необхідність навчатися протягом усього життя. Альтернативного шляху не існує. Не можна не погодитись із думкою сучасної дослідниці проблем вищої освіти України Н. Сухової, що освіта є найконсервативнішою сферою людського існування і тому «спо-

діватися на те, що вдасться швидко провести реформи у вітчизняній освіті, не варто. Це є складний і поступальний процес, пов'язаний зі змінами свідомості людей, їхнім ставленням до себе, своєї держави і суспільства» [3, с. 127]. Ускладнюється цей процес тим, що в умовах глобалізації стандартів освіти необхідно зберегти національну специфіку вітчизняної освіти.

Необхідність проведення реформування і модернізації системи вищої освіти визнали не тільки в пострадянських країнах, а й у багатьох як розвинених країнах світу, так і таких, що розвиваються. Не зважаючи на те, що найкращі фахівці у провідних країнах світу активно займають пошуками альтернативних шляхів розвитку освіти в майбутньому, консолідує свої можливості у вирішенні нагальних проблем (Болонський процес), а деякі країни навіть мають суттєві здобутки у створенні власного освітньо-інтелектуального потенціалу, світова система освіти все ще перебуває в кризовому стані.

Аналіз досліджень і публікацій

В наш час проблеми та тенденції розвитку системи вищої освіти знаходяться в центрі уваги багатьох як вітчизняних, так і західних дослідників, у працях яких освіта визнається головним фактором економічного розвитку країн, соціальним інститутом, найваж-